

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (Україна),
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна),
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (Україна),
Мозирський державний педагогічний університет імені І.П. Шамякіна (Білорусь),
Вірменський державний педагогічний університет імені Х. Абовяна (Вірменія),
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія),
Телавський державний університет імені Якоба Гогешвілі (Грузія),
Куявсько-Поморська Вища Школа в Бидгощі (Польща)

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

за результатами XVI Міжнародної
науково-практичної конференції,
присвяченої 215-річчю заснування ХНПУ імені Г.С. Сковороди
(14–15 листопада 2019 р., м. Харків)

Харків
2019

Методологія сучасних наукових досліджень

УДК [37:001]«20»

М 54

Затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 8 від 20.12.2019 р.)

М 54   **Методологія сучасних наукових досліджень: збірник наукових праць** за результатами XVI Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 215-річчю заснування ХНПУ імені Г. С. Сковороди (14–15 листопада 2019 р., м. Харків) / за заг. ред. Ю. Д. Бойчука і К. А. Юр'євої — Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2019. — 253 с.

Мови видання: українська, англійська, білоруська, вірменська, грузинська, російська.

У збірці представлено результати актуальних наукових досліджень вчених – докторантів, викладачів, учителів, вихователів, аспірантів – учасників XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Методологія сучасних наукових досліджень», присвяченої 215-річчю заснування ХНПУ імені Г.С. Сковороди (Харків, 14–15 листопада 2019 р.) з України, Білорусі, Вірменії, Грузії.

Для наукових працівників, викладачів вищих навчальних закладів, учителів, вихователів, здобувачів вищої освіти. Може використовуватись у навчальному процесі на всіх рівнях вищої освіти.

Усі статті пройшли рецензування, зберігають авторську редакцію. Всю відповідальність за зміст несуть автори.

Редакційна колегія:

Бойчук Ю. — головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, проректор з наукової роботи ХНПУ імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Болбас В. — доктор педагогічних наук, професор Закладу освіти «Мозирський державний педагогічний університет імені І. П. Шамякіна» (Мозир, Білорусь)

Гарібашвілі М. — доктор педагогічних наук, професор, Спікер Представницької ради Телавського державного університету імені Якоба Гогешвілі (Телаві, Грузія)

Гіоргадзе Н. — доктор філологічних наук, асоційований професор, завідувач департаменту грузинської мови Телавського державного університету імені Якоба Гогешвілі (Телаві, Грузія)

Даллакян А. — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і методик Вірменського державного педагогічного університету ім. Х. Абовяна (Єреван, Вірменія)

Джибашвілі О. — кандидат історичних наук, доцент старший науковий співробітник департаменту історії та археології Інституту Ніко Бердзешвілі, Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)

Карапетян В. — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки та методик Вірменського державного педагогічного університету ім. Х. Абовяна (Єреван, Вірменія)

Криштоф С. — заступник головного редактора, кандидат педагогічних наук, директор Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації МОН України (Київ, Україна)

Мосіашвілі А. — доктор історичних наук, асоційований професор, проректор Телавського державного університету імені Якоба Гогешвілі (Телаві, Грузія)

Нахуцришвілі Н. — кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогічних наук Телавського державного університету імені Якоба Гогешвілі (Телаві, Грузія)

Палієва Т. — кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з наукової роботи Закладу освіти «Мозирський державний педагогічний університет імені І. П. Шамякіна» (Мозир, Білорусь)

Саргсян А. — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки і методик Вірменського державного педагогічного університету ім. Х. Абовяна (Єреван, Вірменія)

Башкір О. — доктор педагогічних наук, доцент професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, голова ради молодих учених ХНПУ імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Трубчанінов М. — кандидат історичних наук, доцент, начальник наукової частини ХНПУ імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Шапавалова О. — начальник редакційно-видавничого відділу ХНПУ імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Юр'єва К. — доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін ХНПУ імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)

Янкович О. — доктор педагогічних наук, професор факультету суспільно-філологічних наук Кувявсько-Поморської Вищої Школи (Бидгощ, Польща)

© Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2019

© Автори

ЗМІСТ

Танько Т. П., Юр'єва К. А., Тарарак Н. Г. Перспективи створення регіональної системи громадянської та міжкультурної освіти населення на основі курсу «Культура добросусідства»	6
Болбас В. С. Роля гісторыка-педагогічных даследаванняў у сучаснасці	13
Ավանեսյան Ա. Մ. Թիմակազմավորող գործառույթի ընդլայնման հնարավորություններն ավագ դպրոցականների սոցիալ-հոգեբանական թրեյնինգներում	18
Аванесуян А. М. Mechanisms of increasing teambuilding function in social-psychological trainings of high schoolers	
Асташова А. Н. Педагогическая диагностика как способ профессионально-квалификационного продвижения учителя школы і ступени общего среднего образования	23
Астрейко Е. С., Астрейко С. Я., Шахина И. Ю. Показатели и критерии сформированности умений инновационной деятельности у будущих педагогов	27
Бакай С. Ю. Використання емоційно-вольових станів як методів опанування співацької майстерності студентами закладів вищої педагогічної освіти за спеціальністю «Дошкільна освіта»	31
Белоус А. В. Теоретико-методологические основы исследования творчества Д. Мережковского	36
ბერძენიშვილი ნანა, ბერძენიშვილი ნინკა. განიარაღება ცივი ომის პერიოდში	40
Бердзенишвілі Нана, Бердзенишвілі Нанука. Роззброєння під час «холодної війни»	
Болбас Г. В. Экологичность в системе педагогических понятий	45
Григоренко В. Л. Тренінгові засоби формування професійної мобільності майбутнього вихователя ЗДО в умовах євроінтеграції	48
გურგენიძე თ., თაზახანოვა ტ. რატომ გახდა აქტუალური პედაგოგიური პრაქტიკის კვლევა და რა პრობლემების ახლავს თან მასზე მუშაობას.	53
Gurgenidze T., Tazakhanova T. Why research on pedagogical practice has become topical and what problems accompany working on it	
Давидова М. О. Психолого-педагогічні аспекти формування творчої особистості вихователя	56
Дыгун Е. П. Диагностика ценностей, мотивов и целей учебно-профессиональной деятельности студентов в условиях поликультурного образовательного пространства	60
Єгорова О. В. Сутність дослідницького досвіду майбутнього вчителя	63
ზუბიტაშვილი თ. თბილისის ტურისტული პოტენციალი	65
Зубіташвілі Т. Туристичний потенціал Тбілісі	
Иванова Л. Н. Методы изучения эмоциональных состояний студентов-практикантов	71
Исмайлова Л. В., Силуч В. Г. Коммуникативная культура педагога: сущность, структура, проблемы формирования	74
Istomina R. F. Classroom research techniques	78

Танько Т. П.

*доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету дошкільної освіти Харківського національного
педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Юр'єва К. А.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Тарарак Н. Г.

*доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ НАСЕЛЕННЯ НА ОСНОВІ КУРСУ «КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА»

Важливою відмітною рисою сучасності є постійна активізація процесів міжкультурної комунікації в усіх аспектах життя суспільства як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівнях та зростання їхнього соціально-політичного, соціально-економічного, соціально-культурного значення. Міграційні процеси, що є нині характерними практично для всіх регіонів планети, значною мірою змінили етнополітичну карту світу, практично не залишивши на ній гомогенних в етнокультурному відношенні держав. За висновками вчених, на сучасній політичній мапі світу налічується лише одинадцять держав, які не є поліетнічними: Барбадос, Бахрейн, Ботсвана, Катар, обидві Кореї, Коста-Ріка, Лесото, Туніс, Уругвай, Японія.

Зазначені тенденції притаманні і сучасному українському суспільству.

За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, на теренах нашої держави мешкали представники 134 народів [див. табл. 1],

Таблиця 1
**Найчисленніші етнонаціональні
спільноти України
(за даними перепису населення
2001 року)**

<i>Національність</i>	<i>Кількість (осіб)</i>
Українці	37 300 000
Росіяни	8 334 100
Білоруси	275 800
Молдовани	258 600
Болгари	204 600
Угорці	156 600
Румуни	151 000
Поляки	144 100
Євреї	103 600
Вірмени	99 900
Греки	91 500
Татари	73 300
Цигани (роми)	47 600
Азербайджанці	45 200
Грузини	34 200
Німці	33 300
Гагаузи	31 900

з них на Харківщині – представники 111 етносів [див. табл. 2].

Таблиця 2
**Етнонаціональна структура населення
Харківської області (за даними
перепису населення 2001 року)**

<i>Національність</i>	<i>Кількість (осіб)</i>
Українці	2 048 700
Росіяни	742 000
Білоруси	14 700
Євреї	11 500
Вірмени	11 100
Азербайджанці	5 600
Грузини	4 400
Татари	4 200
Молдовани	2 500
В'єтнамці	2 400
Роми	2 300
Представники ще 100 етносів	

Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2015–2019 рр. ґрунтується на визнанні того, що в Україні складається єдина українська політична нація. Виходячи з цього, національно-патріотичне виховання не повинно прищеплювати ідеї культурного імперіалізму, тобто способу споглядання світу лише очима власної культури. А тому вкрай важливо забезпечити усвідомлення учнями культурної різноманітності, толерантне ставлення до інших культурних цінностей, розуміння історичних витоків регіональних та національно-мовних особливостей України. Національно-патріотичне виховання не повинно сприяти недооцінюванню національних меншин України та інших націй. Для реалізації цього принципу вкрай важливо наголошувати на співпраці різних націй, демонструвати розвиток української нації шляхом взаємодії з іншими націями, висвітлювати приклади мирного співжиття та взаємодопомоги представників різних національностей.

Провідною ідеєю Концепції національно-патріотичного виховання є прищеплення дітям і молоді національних та європейських цінностей, серед яких толерантне

Методологія сучасних наукових досліджень

ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, регіональних та національно-мовних особливостей, наявної в Україні культурної різноманітності.

У 2014 році Міністерство освіти і науки України, зважаючи на рекомендації експертів Офісу Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин, рекомендувало створити в низці областей та місті Київ творчі групи для адаптації програм і навчально-методичного комплексу курсу «Культура добросусідства» (далі – КД) для закладів освіти всіх рівнів.

Із самого початку роботи з адаптації програм було зрозуміло, що навіть серед відібраних для експерименту регіонів України Харківщина є унікальною. Ця унікальність зумовлена динамічністю етнонаціонального складу її населення, адже Харків як інтелектуальний, промисловий, торговий центр, студентська столиця України, гігантський транспортний вузол завжди був і є надзвичайно привабливим для мігрантів, у тому числі міжнародних. На вулицях міста часто можна зустріти представників так званих помітних меншин – як мешканців пострадянських країн, так і громадян країн далекого зарубіжжя. У Харківській області зареєстровані й діють понад 40 громадських організацій національних меншин: азербайджанські, болгарські, вірменські, грузинські, дагестанські, естонська, єврейські, казахстанська, караїмська, корейська, ромські, татарська, турецька тощо.

Саме на адаптацію молодого покоління, зокрема, до цього етнокультурного розмаїття й спрямовано курс КД. Оскільки ознайомити дітей і студентську молодь з особливостями всіх етнічних культур, представлених у Харківському регіоні, не уявляється реальним, творча група зосередила свою увагу на поглибленому вивченні етнографічних особливостей семи народів: українців, азербайджанців, в'єтнамців, вірмен, євреїв, корейців, росіян, які або найбільш потужно представлені в структурі населення, або належать до групи помітних меншин і мають активні громади та громадські організації.

У Харкові й області з ініціативи та за підтримки цих громадських організацій відкриті й функціонують: спеціалізована школа № 170 та навчально-виховний комплекс з ліцеєм «Шаалавім», дошкільний навчальний заклад № 140 «ХаБад» з вивченням єврейської мови та культури; НВК № 181 «Дьонсурі» з вивченням корейської мови та культури; НВК «Спеціалізована школа I ступеня – ясла-садок „Муа-Суан”» з поглибленим вивченням в'єтнамської мови; азербайджанські культурно-освітні центри при загальноосвітній школі № 131 та при Харківському ліцеї № 9; вірменські культурні центри, позашкільні та недільні навчальні заклади.

Попри різноманітні об'єктивні й суб'єктивні труднощі, творча група з адаптації курсу КД в Харківській області, ядро якої утворили викладачі й аспіранти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», забезпечила розробку, видання й перевидання за

результатами апробації робочих зошитів чотирьох частин програми для початкових класів області і проведення тренінгів для вихователів ЗДО, вчителів початкових шкіл, класних керівників ЗЗСО, які виявили бажання працювати за програмою.

Поряд із цим, у ХНПУ імені Г.С. Сковороди вперше за всі роки існування курсу КД ознайомлення з його програмою включено до навчальних планів підготовки фахівців дошкільної та початкової освіти (як нормативну дисципліну та дисципліну за вибором студентів відповідно) і розпочато розробку методики викладання для початкової ланки загальної середньої освіти та дошкільля. Також започатковано створення в університеті системи підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (ЗДО) і вчителів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) до громадянської та міжкультурної освіти дошкільників і школярів на засадах КД.

Отже, в області склалася висококваліфікована команда вчених-однодумців, здатна продукувати не тільки глибокі в науковому сенсі тексти, але й креативні плідотворні ідеї щодо подальшого розвитку концепції КД.

Донедавна коло симпатиків КД в Харківській області розширювалося в основному через особисті контакти: здебільшого за рахунок зацікавлених осіб, які почули про курс від колег, що пройшли семінари-тренінги, від знайомих або знайомих знайомих. Наразі досить дієвим засобом пропаганди КД стають презентаційні семінари, які проводяться під час проходження вчителями курсів підвищення кваліфікації на базі Інституту підвищення кваліфікації педагогічних працівників і менеджменту освіти – підрозділу ХНПУ імені Г.С. Сковороди, а також на базі ХНУ імені В.Н. Каразіна.

Зіставний аналіз вхідних і підсумкових анкет, що їх заповнюють слухачі таких курсів підвищення кваліфікації, свідчить про те, що:

- 1) вчителі здебільшого не повною мірою усвідомлюють актуальність, суть, особливості громадянської та міжкультурної освіти;
- 2) навіть 8-годинний презентаційний семінар, за умови його продуманої доцільної організації, здатен змінити скепсис учителів на як мінімум зацікавленість, а як максимум – на усвідомлене бажання розпочати працювати за програмою КД.

Особливо цінними вважаємо ситуації, коли першим ідеями і методикою КД зацікавлюється адміністратор закладу освіти і своїм прикладом надихає долучитися весь педагогічний колектив.

Можемо констатувати, що наразі в Харківській області коло педагогів, які працюють або прагнуть працювати за програмою КД, розширюється практично без адміністративного тиску з боку чиновників від освіти, за рахунок виключно усвідомленої професійної зацікавленості, внутрішньої мотивації, а не зовнішнього примусу.

Отже, в Харківській області склався кістяк педагогів-практиків, висококваліфікованих і глибоко вмотивованих продовжувати й розвивати ідеї КД.

У ХНПУ імені Г.С. Сковороди упродовж багатьох років тривало дослідження, результатом якого стала розробка моделі професійної підготовки вчителів початкової

Методологія сучасних наукових досліджень

школи на засадах порівняльної етнопедagogіки. У процесі дослідження було напрацьовано й апробовано, зокрема, чимало інноваційних форм, методів і прийомів освітньої діяльності, які цілком можуть бути використані при роботі за програмами КД. З-поміж іншого, це форми і методи:

– інтерактивні (для набуття вмінь встановлення взаємодії, ведення діалогу, зокрема з представниками різних культур), зокрема, проведення практичних занять в інтерактивному форматі «Живої бібліотеки»,

– тренінгові (елементи тренінгів толерантності – розробки М. Араджионі, О. Асмолова, І. Брунової-Калісецької, А. Гусєва, І. Терещенко, Л. Рюминої, Г. Солдатової та інших), ігрові («Павутиння забобонів», «Ярлики», «Подарунки», «Дві культури», «Зустріч цивілізацій» тощо),

– проектні (розробка сценаріїв дитячих свят за українськими народними традиціями і традиціями інших народів («Козацькі розваги», «Новий рік по-(-азербайджанськи, -в'єтнамськи, -вірменськи, -корейськи тощо)», «Різдвяні розваги», «Свято казки» тощо), складання картотек позакласних заходів для ознайомлення дошкільників і школярів з культурами різних народів, аналіз особливостей змісту та форм громадянського й міжкультурного виховання у школах національних меншин, розробка анкет для батьків тощо); робота з медіаресурсами (фільми фестивалю Докудейс);

– а також прийоми підсилення емоційного впливу занять застосуванням вправ, пов'язаних із необхідністю робити моральний вибір у ситуаціях міжкультурних контактів – моральних дилем (дилема Хельги, «Добрі сусіди», «Вимерле село», «Не хочу брати в цьому участь», в основу яких покладено реальні життєві ситуації, пов'язані з великими трагедіями ХХ століття – Холокостом, депортацією кримських татар, Голодомором, вірменським геноцидом тощо).

Декілька слів слід сказати про інтерактивний формат «Живої бібліотеки», розроблений Міжнародною організацією з міграцій як виключно позанавчальну форму роботи. У ХНПУ імені Г.С. Сковороди було модифіковано й адаптовано до умов освітнього процесу педагогічного вишу. «Жива бібліотека» – це інтерактивна технологія, що робить зримою мультикультурність сучасного світу та реалізує на практиці ідею міжкультурного діалогу, оскільки сприяє початку живого спілкування між людьми – представниками різних культур. Формат заходу отримав таку назву, оскільки для опису функцій його учасників використовується бібліотечна термінологія: Живі книги – носії різноманітних культур; Читачі – ті, хто прагне дізнатися нове для себе про іншу культуру від її носія; «читання Живої книги» – спілкування представників різних культур. У ХНПУ імені Г.С. Сковороди Читачами були студенти факультетів дошкільної освіти та початкового навчання, Живими Книгами – студенти й аспіранти з Алжиру, Болгарії, В'єтнаму, Вірменії, Ірану, КНР, Республіки Конго, Таджикистану, Туркменістану, а також представники національно-культурних товариств азербайджанців, грузин, корейців. Зафіксовані в процесі інтерв'ювання та анкетування надзвичайно яскраві враження від

спілкування, що їх отримують Читачі, Живі Книги та організатори занять, свідчать про достатньо високу ефективність даної інтерактивної технології. Отриманий досвід дозволив студентами позбутися наявних негативно забарвлених етнічних стереотипів, набути вмінь комунікувати й співпрацювати з представниками різних культур, стимулював розвиток міжкультурної толерантності, поваги до культурного різноманіття й розуміння його цінності. Досвід проведення занять у форматі Живої Бібліотеки свідчить про те, що участь у них стимулює подальше неформальне спілкування студентів з різних країн. Таким чином інтерактивні заняття у форматі «Живої Бібліотеки» стали основою для створення й розбудови в педагогічному університеті середовища міжкультурного спілкування, яке, у свою чергу, сприяло підвищенню результативності роботи з формування в майбутніх учителів і вихователів готовності до професійної діяльності в умовах етнокультурного різноманіття сучасного суспільства. Середовище міжкультурного спілкування отримало продовження також поза стінами навчального закладу: нам відомі приклади дружби колишніх Читачів і Живих Книг, а також тих, хто разом брав участь у заході як Живі Книги. Спілкування колишніх студентів – представників різних культур продовжується вже майже десять років і в соціальних мережах, де коло друзів ще більше розширюється.

Таким чином, реалізація формату Живої Бібліотеки дозволила встановити плідні контакти з громадськими організаціями національних меншин, що зареєстровані й працюють у Харкові та Харківській області.

Наразі в Харкові суттєво активізували свою роботу численні благодійні, просвітницькі, культурні громадські організації, що опікуються історико-культурною спадщиною та її використанням для розвитку території. Для зацікавлених створена Школа соціального проектування і грант-менеджменту «Спадщина». Серед найяскравіших подій, організованих харківськими громадськими та благодійними організаціями, слід згадати відомий на всю Україну харківський Вертеп-фест, заснований Благодійним фондом «Харків з тобою», який у перший рік свого існування, 2017, зібрав 20 професійних та аматорських театральних колективів з різних регіонів України, а в 2019 році – уже 58 вертепних театрів, фольклорно-театральних колективів та аматорських об'єднань з усіх етнографічних регіонів України.

БФ «Харків з тобою» та Харківський ЛітМузей цього вересня започаткували також форум-семінар «9 життів традиції», що зібрав етнографів, культурологів, музейних працівників, професійних митців й аматорів, представників громадських організацій національних меншин з усієї України та зарубіжних країн. Представники творчої групи з адаптації курсу КД в Харківській області брали активну участь і у Вертеп-фесті, і у форум-семінарі «9 життів традиції», встановили зв'язки й накреслили перспективи співпраці зі згаданими громадськими організаціями.

Отже, Харків може пишатися громадською просвітницькою та культурозбережувальною активністю національно-культурних спільнот та інтелігенції.

Методологія сучасних наукових досліджень

Таким чином, можемо констатувати, що в Харкові та області існує потужний потенціал, здатний забезпечити створення й функціонування системи громадянської та міжкультурної освіти населення, зокрема, на основі курсу КД. Для цього маємо:

- висококваліфіковану команду вчених-однодумців;
- професійну і вмотивовану команду педагогів-практиків;
- активні громадські організації, що діють у просвітницькій та культурозбережувальній площині;
- активні громадські організації національних меншин;
- численні виші з чималою кількістю міжнародних студентів;
- численні напрацювання щодо інноваційних форм, методів і прийомів освітньої і просвітньої роботи з дошкільниками, учнями ЗЗСО, студентами вишів, освітянською спільнотою, батьками дошкільників і учнів тощо;
- розвинену культурну інфраструктуру, представлену бібліотеками, музеями, театрами тощо.

Очолити роботу з організації діалогу та об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін, розробки на перших порах концепції регіональної системи громадянської та міжкультурної освіти різних верств населення (дітей дошкільного віку, учнів ЗЗСО і закладів професійної освіти, студентів вишів, педагогів у системі формальної і неформальної неперервної професійної освіти, дорослого населення за місцем проживання, людей похилого віку та інших) здатна науково-методична лабораторія громадянської та міжкультурної освіти, створена наприкінці 2018 року в ХНПУ імені Г.С.Сковороди (керівник – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і технологій дошкільної освіти та мистецьких дисциплін К. Юр'єва).